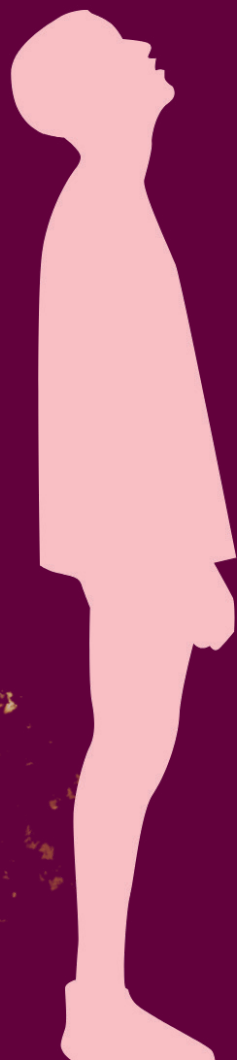

Uusien Sukupolvien Hyvinvointi-Suomi

– puheenvuoro
uuden ajan hyvinvointivaltion
rakentamiseksi

Emilia Kangaskolkka

Uusien Sukupolvien Hyvinvointi-Suomi – puheenvuoro uuden ajan hyvinvointivaltion rakentamiseksi (2025)

Kirjoittaja: Emilia Kangaskolkka

Kustantaja: Sosialidemokraattiset Nuoret ry

Alkusanat

Vuoden 2023 puoluekokouksen jälkeen olemme Demarinuorissa pohtineet SDP:n yhteiskunnallista tehtävää 2020-luvun monikriisin keskellä, kun poliittisen eetoksen ytimeen asettuu turvallisuusuhat ja ihmisten arjen turvallisuuden takaaminen.

Me kannatamme laajaa pohjoismaista hyvinvointimallia. Seisommehan juuri niiden jättiläisten harteilla, jotka vastustuksesta huolimatta rakensivat aikanaan johdonmukaisesti Pohjolan unelmaa. Uuden ajan yhteiskuntamallin suurimmat kysymykset kiteytyvät pienenevien ikäluokkien sekä teknologisen kehityksen ajamaan murrokseen, jonka tavoitteena on päästötön ja luontopositiivinen Hyvinvointi-Suomi. Tässä puheenvuorossani reflektoin uutta Hyvinvointi-Suomen aikaa sen kaikista perinteisimpien osien, kuten työn, koulutuksen ja hoivan kautta.

Olen osaltani myös kyllästynyt siihen, millaisena utuisena massana nuorten elämäntilanteita yhteiskunnallisessa keskustelussa käsitellään. Näitä myyttejä taklaavat useat nuorisotutkijat, nuorisoalan toimijat ja tänä syksynä esimerkiksi Sitra, joka on herännyt nuorten tulevaisuususkon romahtamisen yhteiskunnallisiin vaikutuksiin.

Oma aikani nuorisopolitiikassa kääntyy viimeiselle suoralle, ja olen halunnut saada aseteltua yhteiskunnallisen mielenmaisemani konkreettisesti paperille. SDP valmistelee yhteiskunta-analyysiaa seuraavaa vaaliohjelmaansa varten. Tarjoan tätä puheenvuoroa katsauksena Uusien Sukupolvien Hyvinvointi-Suomeen tiedostaen, että aihevalikoima on rajattu.

Tästä käynnistämme matkamme kohti ensi kevään puoluekokousta esittäen politiikkatoimia yhteiskunnallisen apatian selättämiseen sekä rakentaaksemme tarinaa kohti nuorten luottamuksen palauttamista.

Emilia Kangaskolkka

Demarinuorten puheenjohtaja

Tarve määritellä uuden Hyvinvointi-Suomen lupaus on ilmeinen

Suomi on huolestunut maa, jossa koko kansakunnan perusturvan tunnetta on koeteltu odottamattomilla tavoilla 2020-luvulla. Sosialidemokraattisen vaihtoehdon täytyy tunnistaa, että ihmisten henkisestä sietokyvystä huolehtiminen on tae säilyttää maanpuolustustahto, oli kyse sitten turvallisuuden takaamisesta, planeetan kantokyvystä tai äärilaitaistumisen vastustamisesta taikka oikeusvaltion ja demokratian vaalimisesta. Vaikka sodan uhka on lähempänä kuin kertaakaan toisen maailmansodan jälkeen, emme voi ummistaa silmiämme siltä, että ihmisten sietokykyä on nakerrettu hiljaa jo pitkään. Hyvinvointi-Suomen sisäiset voimavarat rapistuvat hiljaa päivä päivältä.

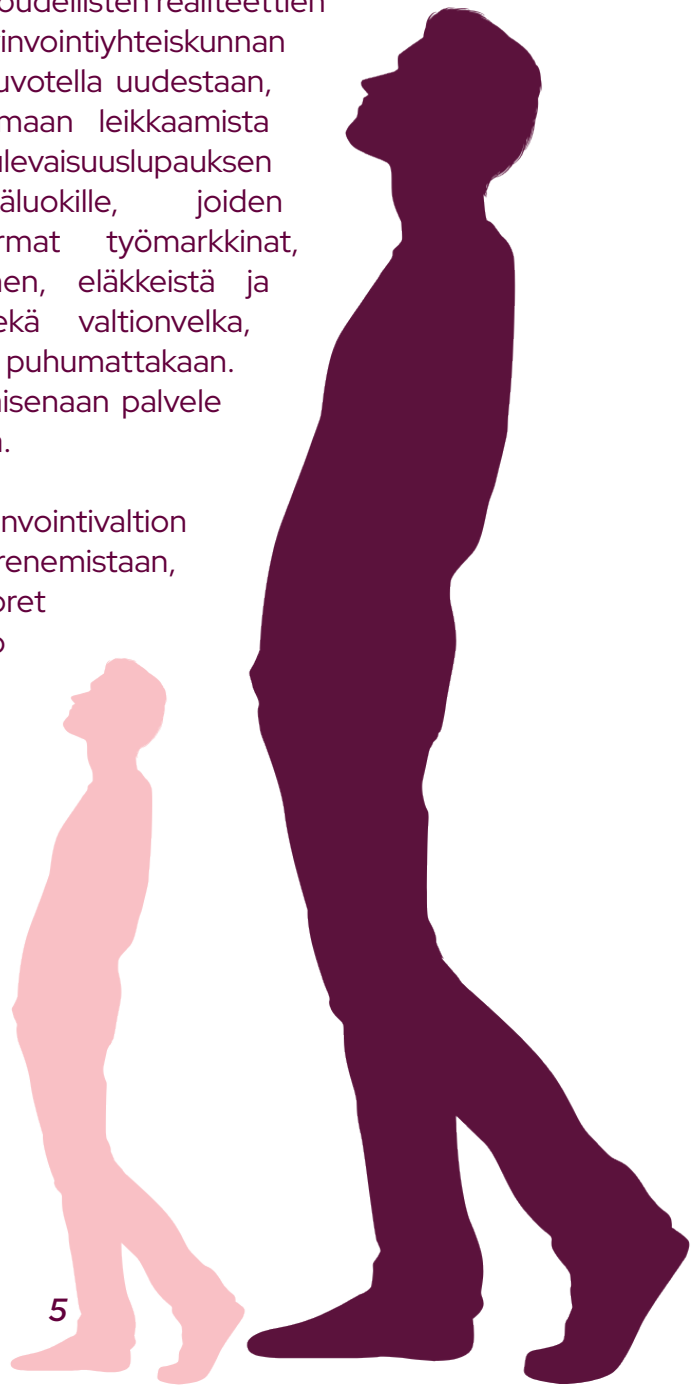
Suuret ikäluokat tullaan muistamaan hyvinvointivaltion rakentajapolvena, merkittävimpänä sukupolvena heti Suomen itsenäisyyden puolesta talvi- ja jatkosodissa taistelleiden jälkeen. Suomessa jokainen sukupolvi on pystynyt lupaamaan lapsilleen kuvan paremmasta. Nykyiset suomalaisnuoret ovat ensimmäinen sukupolvi, jonka elintaso on vaarassa jäädä vanhempiaan heikommaksi. Ei siksi, että he tekisivät vähemmän tulevaisuutensa eteen, vaan siksi, että järjestelmämme on jäänyt kiinni menneiden vuosikymmenten ehtoihin eikä kykene tarjoamaan enää uskottavaa lupautta tulevasta.

Sosialidemokratian ytimessä on puhe luottamusyhteiskunnan paluusta. Luottamuskriisi on käsillä, ja Orpon hallituksen päätökset ovat vain syventäneet suomalaisen yhteiskunnan kehitystä, jossa yhä harvempi uskoo löytävänsä paikansa työelämästä, saavansa apua julkisesta terveydenhuollosta tai eläkettä työeläkejärjestelmästä.

Ruotsin esimerkistä opimme, että pelkkä talouskasvu ei takaa oikeudenmukaista yhteiskuntasopimusta sukupolvien välillä. Voimme ottaa opiksi siitä, millaisia poliittisia kamppailuja länsinaapurissamme käydään. Vaikka maan talous on tunnetusti paperilla paremmalla tolalla kuin Suomen, vei Kristerssonin oikeistohallitus viime vuonna 19–23-vuotiailta nuorilta oikeuden maksuttomaan hammashoittoon, ja omistusasuminen suurissa kaupungeissa karkaa yhä kauemmas nuorten hyppysistä puhumattakaan työelämän prekarisaatiosta.

Puolueiden elinvoimalle on edellytys nostaa kannatusta nuorten aikuisten keskuudessa. Uusi luottamusyhteiskunta voi syntyä vain, jos uskallamme käynnistää kansakunnan kokoisen systeemisen neuvottelun Hyvinvointi-Suomen ja yhteiskuntajärjestelmämme tulevaisuudesta. Nykyisten taloudellisten realiteettien puitteissa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan yhteiskuntasopimus pitää neuvotella uudestaan, eikä tällä tarkoiteta yksinomaan leikkaamista vaan uskottavan tulevaisuuslupauksen antamista nuorille ikäluokille, joiden selkään lankeavat epävarmat työmarkkinat, opiskeluaikana velkaantuminen, eläkkeistä ja hoivasta huolehtiminen sekä valtionvelka, ilmastonmuutoksesta puhumattakaan. Nykyiset rakenteet eivät sellaisenaan palvele näistä haasteista selviytymistä.

Vaihtoehtoisesti, jos hyvinvointivaltion peruspilarit jatkavat murenemistaan, turhautuneet nuoret kyseenalaistavat koko järjestelmän. Samalla tämä turhautuminen on arvokasta poliittista pääomaa, joka odottaa kanavoitumistaan.

Hyvinvointi-Suomi elää uutta aikaa osana 2020-luvun monikriisiä

Hyvinvointivaltion alkuperäinen lupaus ei ollut tämä tarina, jota suomalaiset tänään todistavat. Hyvinvointivaltion luoneet poliitikot lupasivat vapauttaa ihmiset pelosta, turvattomuudesta ja sattumanvaraisuudesta. Pohjoismainen hyvinvointimalli on sosialidemokraattinen ihanne, johon ei sen rakentamivuosina poliittisella kartalla uskottu muissa puolueissa oikealla tai vasemmalla. Nyt elämme Hyvinvointi-Suomen kolmatta murrosta.

Keskellä 2020-luvun monikriisiä vahvan valtion rooli ja tarve on osoitettu todeksi monta kertaa, mitä tulee koronan hoitoon tai puolustukseen panostamiseen. Samaan aikaan Hyvinvointi-Suomen ylläpidosta on tulossa kansallisen ylpeyden aiheen sijaan pakollinen paha, jossa yksilön asema pyritään turvaamaan minimivaatimuksin.

Sotien jälkeisenä vuosikymmeninä voimakas elinkeinorakenteen murros maaseuduilta kaupunkeihin vauhditti hyvinvointivaltion syntytarinaa. Yhteiskuntamallimme oli vaikuttamistyön ja kipeiden kompromissien tulos, missä useat ajattelivat olevansa häviäjän asemassa. Kuten kaikki tarinat kirjoitetaan jälkikäteen, kasvoi hyvinvointivaltion rakentamisesta myös yksi kansainvälinen menestystarina.

Hyvinvointivaltion rakentamivuosien jälkeen kiihtyi niin teknologinen kehitys kuin vapaakauppa. Avautuvat markkinat loivat maailman, jossa pääoma pääsi liikkumaan rajojen yli nopeammin kuin työehtosopimuksia ehdittiin neuvotella. Tilanne johti ilmiöön, jossa pääomien pakenemisella on helppoa uhkailla, mikäli yhteiskunnan instituutioiden ja sääntelyn alasajamiseen ei suostuta. Nyt keskellä 2020-luvun monikriisiä vapaan kaupan säännöille ollaan viittaamassa peruuttamattomasti kintaalla.

Osana uusliberalistista poliittista projektia kansalaiset saatiin näkemään itsensä ennen kaikkea yksilöinä, joille kaikki on lähtökohtaisesti mahdollista. Jos esimerkiksi oma asema työmarkkinoilla on kiinni lähinnä siitä, kuinka kovaa suostuu kilpailemaan ja tönimään työkavereita, katoaa sosialidemokratialle olennaisesta työntekijöiden järjestäytymisestä kaikki jalous. Seurauksena Hyvinvointi-Suomi ajautui kollektiivisen edun ajamisesta turvaamaan yksilön asemaa kvartaalitalouden puristuksessa.

Kiihtyvä aikaulottuvuus painostaa sekä työnantajia että poliittisia päättäjiä priorisoimaan nopeaa voittoa tai kilpailukykyä. Pitkän aikavälin kollektiiviset hyödyt, kuten turvallinen ja arvostettu työ, toivottuihin tuloksiin yltävä koulutusjärjestelmä, julkisesti järjestetty terveydenhuolto tai sosiaaliturva, jäävät vähemmälle huomiolle, koska ne eivät pääomien logiikassa tuota välitöntä tulosta. Yksilönvapaus nykyisessä muodossa on näennäisen vapauttava viesti, joka kääntää huomion pois rakenteellisista ongelmista ja ohjaa katseet yksilön henkilökohtaisiin ominaisuuksiin.

Kolmatta Hyvinvointi-Suomen murrosta käydään keskellä 2020-luvun monikriisiä. Tämä vuosikymmen halkoo jälleen Hyvinvointi-Suomea valmistautumaan uudelle aikakaudelle. Muutoksen merkittävimpinä tekijöinä ovat pienenevät ikäluokat, teknologinen kehitys, planetaariset rajat sekä muuttuva kansainvälinen järjestelmä ja ohessa muuttuvat globalisaation hallinnan periaatteet. Arkikielessä näemme tämän puheena, jossa julkisen talouden rahoituspohja murenee talouden ja väestön kasvun puutteessa juuri silloin, kun sitä tarvittaisiin kaikista eniten.

Nuoret heitetään työmarkkinoiden muutosten etulinjaan ja se aiheuttaa epävarmuutta tulevaisuuskuvaan

Osana 1980-luvulla alkanutta työmarkkinoiden kehitystä politiikan puheeseen juurtui sitkeä pinttymä, jossa työehtoja on saatava heikentää tehokkuuden, joustavuuden ja kilpailukyvyn nimissä. Vakituinen työ reiluilla ehdoilla leimattiin jäykkyydeksi, joka estää yrityksiä sopeutumasta globaaliin kilpailuun. Historian valossa nähdään, että nuoret ovat aina olleet sopiva heittopussi uuden toimintakulttuurin juurruttamiseen.

Työnprekarisaatioon tähtäävät toimet tuotiin työmarkkinoille ensiksi nuorten sukupolvien sekä uuden työn ja palvelutalouden alojen kautta. Kun näille ryhmille tarjottiin yhä enemmän vastentahtoisia määrä- ja osa-aikaisuuksia, freelancetyötä, sijais- ja keikkatyötä, hankerahoituksella synnytettyä työtä ja alustatalouden vaihtoehtoja, menetti ammattiyhdistysliike juuri näillä aloilla järjestäytyneisyyden astetta.

Katsoessa nykyisen järjestelmän voittajia tuntuu, että uusliberalismin aikaansaama huijaus on saanut nuoret itse pitämään epävarmuutta työelämässä luonnollisena ja jopa haluttuna. Määräaikaisen tai muuten epätyypillisen työsuhteen mittainen tulevaisuushorisontti on sisäistetty itsenäisyyden ja vapauden mahdollistaja. Kuitenkaan tutkitusti nuorten valtavirran toiveet työelämälle, ensimmäiselle vakituiselle työlle ja ennakoitavalle ansiokehitykselle eivät ole muuttuneet.

Muutamanvuosikymmenen aikana työmarkkinoiden kehitys on kasvanut niin, että kokonaiset sukupolvet rakentavat nyt elämäänsä epävarmuuden varaan: yhä harvempi voi luottaa siihen, onko työtä ensi kuussa tai riittävätkö tunnit vuokran maksuun. Pätkätyökulttuuri ja kilpailu siitä, kuka epävarmuudessa selviytyy parhaiten, lisää eriytymistä nuorten ennakoidun ansio- ja varallisuuskehityksen saralla sekä siten heikentää eläketurvaa ja lykkää elämän keskeisiä päätöksiä esimerkiksi perheellistymisestä tai ensimmäisestä omasta asunnosta. Tällainen epävarmuus kulkee kotiin, heikentää mielenterveyttä ja muuttaa keskeisesti ihmisten elämänvalintoja.

Viime vuosina työelämän uudistaminen on jälleen tarkoittanut käytännössä työntekijöiden oikeuksien polkemista ja uusien työn teettämisen tapojen juurruttamista työmarkkinoille. Suomen kasvun haastena ei ole jäykät työmarkkinat, vaan se, että liikkumavaran tai epävarmojen työsuhteiden lisääntyessä yksilölle luvattu turva ei ole kulkenut mukana. Vaikka tunnetusti talouden teorioissa kasvun edellytys on työmarkkinoiden uusiutuminen, osaamisen kasvu ja riittävä työvoiman liikkuvuus, on Suomessa joustavuuden edellytykset ymmärretty täysin yksipuolisesti. Oikeistopuolueet viittaavat pohjoismaisiin työmarkkinoihin noukkien työntekijän asemaa heikentävät rusinat pullasta. Samaan aikaan esimerkiksi Tanskassa pulla on leivottu korkeammasta työttömyysturvasta, uudelleensuuntaamisen kulttuurista ja moninkertaisesti mittavammista työllisyyspalveluista.

Saamme nyt nauttia sekä suomalaisten että pohjoismaisten työmarkkinoiden huonoista puolista. Jos Suomen työmarkkinoita halutaan viedä kohti pohjoismaisia työmarkkinoita, on oikeiston himoaman henkilöperustaisen irtisanomisen höllentämisen vastinpari työttömyysturvan tason parantaminen sekä työvoimapalveluihin ja uudelleen kouluttautumiseen panostaminen aitojen pohjoismaisten työmarkkinoiden tavoin.

Nuoret ovat epävarman työelämän ensisijaisia vaikutuskohteita. Pätkätöitä on ollut aina, mutta siinä missä täystyöllisyyden unelman toteutuessa hommat olivat varmoja ja odotusarvo oli siirtyä pätkästä seuraavaan pätkään, on tänä päivänä pätjän seurauksena liian usein työttömyys, jota varten työttömyysturvan ehdot eivät ole välttämättä ehtineet täyttyä. Kesken olevasta sosiaaliturvauudistuksesta olisi myös syytä keskustella nykyistä laajemmin.

Demarinuorista lähtöisin oleva yleisturvamalli on edelleen ansiokas ratkaisuehdotus sosiaaliturvan uudistamiseen. Se pyrkii vastaamaan

samoihin haasteisiin kuin perustulo, mutta tehokkaammin sekä huomioiden perustulon ongelmallisuudet. Jo lähes 20 vuotta sitten on keskusteltu muuttuvan työn sekä kehittyvän digitalisaation ja sosiaaliturvan yhteensovittamisesta. 2030-luvulle mentäessä tulee SDP:ssä laajentaa keskustelua negatiivisen tuloveron luonteesta osana omaa sosiaaliturvamalliaan.

Työtuntien määrä on työmarkkinakeskustelun ja tavoitellun arvonlisän kiistakapula. Työtuntien määrään perustuva keskustelu horjuu työn tuottavuutta tutkiessa. Suurimmat sairauspoissaolotilastot koskevat hoito- ja hoiva-alojen työntekijöitä – eivätkä ne päivät ole ilmaisia. Olemme esittäneet, että työmarkkinajärjestöjen tulisi tutkia lyhyemmän työpäivän vaikutuksia esimerkiksi hyvinvointialueilla sekä tehdä sen perusteella johtopäätöksiä.

Jos halutaan keskustella työtuntien lisäämisestä siellä, missä ne ovat tuottavimmillaan, tulisi lisäyksiä tehdä työuran alkuun. Vuoden 2008 jälkeen koko 2010-luvun työtunnit eivät Suomessa kasvaneet, vaikka työuria on jatkuvasti pidennetty. Tilanne selittyy työuran alkupäässä: nuoret haluaisivat töihin, mutta se mahdollistuu jatkuvassa matalassa suhdanteessa heikosti.

1990-luvun lamassa nähtiin hystereesin todellisuus, jonka seurauksena osaavilla, mutta työelämän ulkopuolelle jääneillä nuorilla, lama oli koko lopun työuran ja tulevaisuuden kannalta kohtalokas. On selvää, että ilman suhdanteeseen sidottuja täsmätoimenpiteitä nuoret ovat työmarkkinoilla heikon talouskasvun suurin kärsijä. Olemme myös nykyisin tilanteessa, jossa liian usea työura loppuu ennen kuin ehtii kunnolla edes alkaa. Nuorisotakuun kohdennettu uudistaminen, vastentahtoisten välivuosien karsiminen sekä napakampi ohjaaminen opinnoista kohti työelämää luovat perustan myös työtuntimäärän kasvulle siellä, missä se on kaikista tuottavinta.

Viimeaikainen tutkimus osoittaa, että yhä harvemman varallisuus on tänä päivänä edes samalla tasolla kuin vanhempiensa samassa iässä. Nuorten työmarkkina-asema on keskeisin yksittäinen tekijä heidän taloudellisen hyvinvointinsa ja varallisuuden kasvunsa kannalta sekä heijastuu suoraan mahdollisuuksiin säästää ja sijoittaa tai hankkia oma ensimmäinen asunto. Omistusasumisenkaan saralla nuorten haaveet omistusasumisesta eivät ole muuttuneet, mutta ensiasunnon ostajan keski-ikä silti nousee.

Samalla, kun vanhemmat sukupolvet ovat päässeet rakentamaan elämänsä vakaampien työehtojen ja paremman ostovoiman varaan, tämän päivän nuorten tulo- ja varallisuuskehitys on huomattavasti epävakaampaa. Myös

muilla politiikan toimenpiteillä tulisi edistää nuorten varallisuuskehitystä, kuten ensiasunnon ostajia priorisoimalla tai uudistamalla perintöverotusta siten, että se kannustaa varallisuuden siirtämiseen nuorille aikuisille.

Varallisuuserojen kasvu sukupolvien välillä ei ole sattumaa, vaan suora seuraus siitä, että nuorten työmarkkina-asema on murennettu. Nuorten varallisuuden kasvu ei ratkea yksittäisillä tuilla, verohelpotuksilla tai vauvabonusretoriikalla, vaan kokonaisvaltaisella muutoksella, joka palauttaa vakauden työmarkkinoiden alkuvaiheeseen sekä mahdollistaa kohtuullisen ja ennakoitavan tulokehityksen sekä lisää nuorten tahtoa ja motivaatiota osoittaa kykynsä suomalaisilla työmarkkinoilla. Hyvän työn tulee olla nuoren aikuisen oikeus, josta Hyvinvointi-Suomi saa osansa.

Yhteiskunnan näkökulmasta nuorten työurien vaikutus on yksiselitteinen: jokainen työelämäänsä kiinnittynyt nuori vahvistaa veropohjaa, turvaa eläkejärjestelmän kestävyyttä ja luo osaamista, jota yhteiskunta tarvitsee tulevien kriisien ratkaisemiseen. Lisäksi nuorten työhön kiinnittyminen on olennainen osa sosiaalista eheyttä. Tuskin yksikään päättäjät haluaa synnyttää ikäluokkaa, jonka sukupolvikokemus on toimia yhteiskunnan prekariaattina.

Jos nuoret ovat koko yhteiskunnan riskinkantajia, koulutus on ainoa väline, joka antaa heille mahdollisuuden selvitä siitä

Sivistyspääomalla on ennen muuta yhteiskuntaa ja demokratiaa vaaliva arvo. Sivistyspääoman kasvattaminen lisää hallinnan tunnetta ja yhteiskunnallista kestävyyttä, jota 2020-luvun monikriisissä on mitattu. Koulutusjärjestelmän yhteiskunnallinen onnistuminen mitataan silloin, kun yksilö heitetään muutosten ja epävarmuuden etulinjaan: kuinka yksilö hallitsee muutosta ja tuntee itsensä autonomiseksi.

2000-luvulla Suomen osaamistaso sekä oppimistulokset ovat kuitenkin lähteneet laskuun, koulutuspanokset junnaavat paikallaan ja koulut eriytyvät nostaen tikun nokkaan erityisesti syrjäseutujen pojat sekä maahanmuuttajalapset. Julkisten palveluiden systemaattinen rapauttaminen on heikentänyt peruskoulun tasa-arvoa ja oppimisen edellytyksiä koko 2000-luvun ajan.

Koulutuksen palvelulupaus on suoraan yhteydessä siihen, miten Hyvinvointi-Suomi selviytyy 2030-luvun haasteista. Koulutuksella on Hyvinvointi-Suomessa kolme roolia. Ensinnäkin sivistyspääoman kasvattaminen lisää populaatiotasolla hallinnan tunnetta ja yhteiskunnallista resilienssiä. Toiseksi osaamispolitiikka yhdistettynä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiopolitiikkaan luo talouskasvua, jolla palvelulupaus rahoitetaan. Kolmanneksi mahdollisuus oman osaamisen päivittämiseen antaa edellytyksen selviytyä pirstoutuvassa ja muuttuvassa työelämässä.

Osaamispääoman lasku on suurin uhka Hyvinvointi-Suomea ylläpitävälle talouskasvulle. Suomi on jäänyt jälkeen verrokkimaista korkeasti koulutettujen osuuden kasvussa. Tavoite 50 %:n koulutustasosta nuoresta ikäluokasta vuoteen 2035 mennessä ei ole saavutettavissa ilman huomattavia pysyviä investointeja koulutuskapasiteettiin.

Ilman osaamispääoman kasvua tutkimus-, kehitys- ja innovaatiomenojen nousu ei suoraan muutu tuottavuusvaikutukseksi. Jos tutkimusorganisaatiot jäävät ilman osaavaa työvoimaa, yritysten innovaatiovalmiudet heikkenevät ja talouskasvun mahdollisuudet kaventuvat. Siksi tutkimus-, kehitys-

ja innovaatorahoituksen pitkäjänteisyys, ja koulutustason noston rahoittaminen ovat taloudellisen kestävyys ja Hyvinvointi-Suomen elinvoiman kannalta keskeisiä.

Tanskasta saadut tutkimusnäytöt vahvistavat, että innovaatiopanostukset ovat taloudellisesti tehokkaimpia silloin, kun ne kytketään koulutuspolitiikkaan, joka mahdollistaa lahjakkuuden täysimääräisen hyödyntämisen. Talouskasvun kannalta kriittistä on, että myös pienituloisista perheistä tulevat lahjakkaat nuoret voivat edetä korkea-asteelle ja tutkimusuralle.

Niin Suomen Pankki kuin OECD ovat korostaneet, että Suomen kohtalonkysymys on kyky lisätä osaamispohjaa ja nostaa työvoiman kompetenssitason. Tämän toteuttamiseksi osana yhteiskuntasopimusta on sitouduttava koulutustason noston rahoittamiseen ja varmistettava, että tavoite puolesta nuoresta ikäluokasta korkea asteelle vuoteen 2035 mennessä saavutetaan. Parlamentaarinen T&K-sopimus on laajennettava kattamaan strategiset koulutus- ja osaamistavoitteet, sillä tuottavuuden kasvu ei ikääntyvässä yhteiskunnassa voi enää odottaa.

Työelämän murroksessa koulutusta tarvitaan varmistamaan, ettei automaatio tai teknologinen kehitys syrjäytä työkykyisiä ihmisiä kokonaan pois työmarkkinoilta. Vielä ei ole selvää, kuinka teknologisen kehityksen vaikutukset jakautuvat – automaatio kadottaa niin suorittavaa työtä kuin myös työtä hallinnosta ja asiantuntijatasolta. Yleissivistävien taitojen merkityksestä keskustellaan ammatillisen koulutuksen kohdalla, mutta muutoksen hallinnasta on tulossa kaikkia koulutusasteita läpileikkaava teema. Koulutus on ennen muuta yhteiskunnallista resilienssipolitiikkaa: kykyä varmistaa, että ihmiset kykenevät navigoimaan teknologisen murroksen, globalisaation, geopoliittisen epävarmuuden ja työmarkkinoiden sirpaloitumisen keskellä luottaen itseensä.

Laadukas ja riittävä koulutus on ollut niin yhteiskuntarauhan kuin talouskasvua kiihdyttävän sosiaalisen liikkuvuuden moottori. Jos koulutus eriytyy tai saavutettavuus heikkenee, murtuu myös Hyvinvointi-Suomen tulevaisuushorisontti. Positiivisilla oivalluksilla ja pitkäjänteisellä sitoutumisella voidaan puolestaan vahvistaa Hyvinvointi-Suomen sisäisiä voimavaroja ja luottamusta.

Palvelulupauksen uskottavuus riippuu nuorten luottamuksesta ja yhteiskunnan uudistumiskyvystä

Julkinen keskustelu Hyvinvointi-Suomen kestävydestä ja palvelulupauksen toteutumisesta kilpistyy usein eläkejärjestelmän kestävyYTEEN. Keskusteluun siitä, miten nuoret eivät ikinä usko pääsevänsä eläkkeelle. On selvää, että sukupolvien välisen uskottavuuden näkökulmasta myös eläkejärjestelmän ohjausmekanismien on toimittava. Kun väestön tai talouden kasvu eivät ole toteutuneet, suuret ikäluokat ovat saaneet järjestelmästä eläkemaksuihinsa nähden paremman etuustason kuin nuoret ikäluokat tulevat saavuttamaan.

Tämä herättää närää siksi, että nuoret sukupolvet eivät ole yhtä varakkaita kuin vanhempansa eivätkä usko saavuttavansa samanlaista sosioekonomista asemaa ja statusta. Kyse ei ole aiempien sukupolvien ryöstämisestä eduista, vaan nuorten petetyistä odotuksista. Se heijastelee merkittävänä muutoksena Hyvinvointi-Suomen palvelulupauksen luottamuksessa ja uskottavuudessa.

Ei kuitenkaan ole sattumaa, että yhteiskunnallinen epäluottamus kilpistetään juuri eläkejärjestelmään. Tämä on kokonaisten sukupolvien omaksuma uusliberalismin ja oikeiston luoma narratiivi siitäkin huolimatta, että eläkejärjestelmä on yksi kestävimpiä osia nykyisen hyvinvointivaltion palvelulupauksessa sekä osana julkista taloutta. Luottamus eläkejärjestelmään ei ole kriittinen kysymys siksi, että se olisi akuutisti romahtamassa. Eläkejärjestelmän luonne on universaali ja se koskettaa koko kansaa köyhistä rikkaisiin.

Työeläkejärjestelmä on yksi painavimmista syistä sille, miksi keskiluokka ei toteuta joukkopakoa ulos järjestelmästä. Siksi juuri oikeiston johdolla eläkejärjestelmän kriisistä käydään painavampaa keskustelua kuin esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon todellisuudesta, jonka riippuvuus väestönkehityksestä ja euroista on merkittävällä tavalla painavampi. Laajamittainen epäluottamus sosiaali- ja terveysjärjestelmään onkin kierretty ostamalla suuri osa suomalaisista ulos julkisesta sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmästä.

Sen sijaan, että vatvomme nuorten epäluottamusta eläkejärjestelmään irrallisena osana yhteiskuntaa, tulee järjestelmää pohtia laajemmin. On syytä muistuttaa, ettei Hyvinvointi-Suomen palvelulupaus rajoitu pelkästään eläkkeisiin. Jos julkiset menot ovat kroonisesti suuremmat kuin tulot, syödään tulevilta sukupolvilta pelimerkit omille valinnoille. Osana uutta palvelulupauستا esimerkiksi universalismin periaatteesta on vähintään lapsilisien kohdalla luovuttava, sosiaali- ja terveydenhuoltoon luotava kannusteet teknologian käytölle ja sosiaaliturvaa rajusti yksinkertaistettava.

Suomen väestön ikärakenteen muutos ja työikäisten määrän väheneminen asettavat haasteen hyvinvointivaltion palveluiden turvaamiselle. Palvelulupauksen uskottavuus vaatii, että niin nuoret ja tulevat sukupolvet nähdään aktiivisina osallistujina kuin myös sitä, että ikäihmiset osallistuvat aktiivisesti yhteiskunnan rakentamiseen.

Hyvinvointi-Suomen näkökulmasta väestönkehitys tulee huomioida palvelulupauksen määrittelyssä. Näin ollen esitimme muun muassa eläkejärjestelmän uudistuksen yhteydessä pitkällä tai keskipitkällä aikavälillä reagoivan väestötekijän huomioimista eläkejärjestelmän automaattisena vakauttajana. Tällaisten toimien tulee luoda kannustin yhteiskuntaan edistää positiivista väestönkehitystä, kuten työperäisen maahanmuuttoa tai perheellistymisen tukemista.

Samalla kasvavan hoivavastuun aikana yhteiskunta kohtaa kysymyksen siitä, kuuluuko hoiva läheisille vai yhteiskunnalle. Nähdäkseni vastaus ei ole muuttunut: tutkimus osoittaa yhteiskunnalle olevan taloudellisesti kannattavampaa, että nuoret osallistuvat työelämää ja koulutukseen sen sijaan, että he olisivat maksettuina kotona hoivaamassa. Nuorten itsenäinen taloudellinen ja sosiaalinen asema vahvistaa koko yhteiskunnan kestävyyttä ja hyvinvointia.

Prekaarin työn, alustatalouden ja automaation kehitys sekä kasvava palvelutarve asettavat uudistumisen paineen alle koko hyvinvointivaltion rahoituspohjan. Hyvinvointivaltio on rakennettu tilanteeseen, jossa suuri enemmistö tekee kokoaikaista ja vakituista palkkatyötä, jonka varaan sekä työttömyysturva että verojen kautta palvelutarpeen rahoitus lasketaan. Tuloverot ja pakolliset sosiaaliturvamaksut muodostivat noin 65 prosenttia kokonaisverokertymästä vuonna 2024. Jos työ muuttuu valtavirran näkökulmasta pirstaleiseksi, tämä logiikka repeilee useista kohdista yhtä aikaa. Seurauksena syntyy rakenteellinen kriisi, jossa tavoite on rahoittaa tämän päivän riskejä ja palvelulupausta 1980-luvun työmarkkinoiden periaatteilla.

Yhteiskunnan palvelulupaus voi olla juuri niin laaja, kuin äänestäjät antavat poliitikoille valtuutta käyttää omia eurojaan. Suomalaiset luottavat hyvinvointivaltioon, mutta kasvava palvelutarve tulee tuntumaan tavallisen veronmaksajan kukkarossa. Hyvinvointi-Suomen tulot kyllä saadaan hankittua, mutta jos se osuu tavalliseen veronmaksajaan, syö se ihmisten uskoa järjestelmään. Jos odotetun teknologisen kehityksen tuottama arvonnisa (robottivero!) tai valtion voitot panoksista esimerkiksi vihreään siirtymään pystytään valjastamaan euroina Hyvinvointi-Suomen kirstuun, tavallinen tallaaja voikin olla tässä sopimuksessa saamapuolella.

Hyvinvointi-Suomen uusi lupaus on ennen muuta teko yhteiskuntarauhan puolesta

Siinä, missä ennen aikaan vaikutettiin houkuttelemalla kaikki työkaverit liittoon, pitää tänään sama pystyä tekemään sosiaalisessa mediassa, jossa ääriajattelu rehoittaa. On hyvin hassua, että poliitikot kilpailevat samoista silmäpareista kuin someinfluensserit, mikä myös vääristää politiikan tekemistä yhä enemmän pelkistä oikeuksista puhumiseen. Äänestäjät eivät sulata poliitikoilta enää kompromisseja, jolloin koston jäljet johtavat aiempaa nopeammin joko populistisin aikein ääniuurnalle tai jäämään kotikatsomoon.

Suomalainen hyvinvointivaltio on teoreettisesti kehittynein versio itsestään, mutta sen luottamus on kulunut loppuun: ihmiset eivät enää koe järjestelmää oikeudenmukaiseksi. Vauraimmat ovat jo ostaneet itsensä ulos järjestelmästä, keskiluokka ihmettelee rooliaan maksajana, joka saa yhä vähemmän järjestelmästä ja samalla huono-osaisuuden kasautuminen kiihdyttää sosioekonomista eriytymistä.

Avautuvan markkinatalouden ja kaupan sääntelyn purun ohessa emme panostaneet tarpeeksi heihin, jotka globalisaation keskellä tarvitsevat vahvaa hyvinvointimallia kaikista eniten. Nyt hyvinvointivaltiota kuvataan petettynä sukupolvilupauksena, jossa yksikään sukupolvi ei ole valmis joustamaan omista eduistaan. Samalla poliittisella kartalla yhä kauemmas lipuva oikeisto näkee tässä itselleen pitkän tähtäimen sauman rapauttaa keskiluokan uskoa palvelujärjestelmään niin, ettei keskiluokalla ole enää syytä maksaa veroja ja äänestää hyvinvointivaltion säilymisen puolesta. Juuri tämän murroksen keskelle osuvat 2020-luvun nuoret, jotka ovat rakenteellisen kriisin ensisijainen vaikutuskohde.

Uusliberalistinen yhteiskuntamalli on asettanut nuoret paradoksaaliseen asemaan. Heille tarjotaan kuvaa toimijuudesta, jossa jokainen on oman onnensa seppä, rajaton ja kyvykäs yksilö. Vapaus näyttää houkuttelevalta, mutta sen seuraukset eivät jakaudu yhteiskunnallisesti tasan.

Suurin osa nuorista ei ole elänyt lainkaan aikaa, jolloin talouskasvu olisi aidosti näkynyt arjen parantumisena. Nuorille talouskasvusta on omakohtaisesti välittynyt lähinnä sen varjopuoli: hinta- ja vuokrakihtyminen, kiristynyt

kilpailu ja jatkuva vaatimus sopeutua nopeammin. He eivät ole nähneet hyvinvointivaltion kukoistuksen vuosia, jolloin jokainen sukupolvi saattoi luvata lapsilleen paremman elintason kuin mitä itse oli saanut.

Työmarkkinoiden murros näkyy nuorten elämässä erityisen painavasti: palkkakehityksestä on tullut polveilevaa, eikä työ enää takaa lineaarista nousua tai vakaata tulevaisuuspolkua. Kun ansiot eivät kasva ennustettavasti, myös elämän suuret siirtymät, kuten ensimmäisen kodin ostaminen, perheen perustaminen, säästöjen kartuttaminen, etääntyvät. Kyse ei ole nuorten kyvyttömyydestä vaan siitä, että järjestelmä ei palkitse heitä samalla tavalla kuin aiempia sukupolvia, ja siksi heidän arkeaan määrittää jatkuva neuvottelu siitä, mitä on ylipäättään varaa toivoa. Tulevaisuudensuunnitelmat jäävät odottamaan parempia aikoja, jotka eivät tunnu lähestyvän. Nuorten elämästä on tullut jatkuvaa laskelmaa siitä, mitä voi lykätä ja mistä pitää luopua.

Hyvinvointi-Suomen logiikan muutos painaa jarrua eniten siellä, missä elämä pitäisi olla kovimmassa nousukiidossa. Siksi nuorten kokemusta ei voi käsitellä erillisenä huomiona, vaan se muodostaa peilin koko hyvinvointivaltion tulevaisuuden uskottavuudelle.

Yhteiskunnan kollektiivisen turvan, siis Hyvinvointi-Suomen rakenteiden rapautuminen ei ole pelkästään työmarkkinoiden järjestäytyneisyyteen tai heikoimmassa asemassa olevien turvaan liittyvä kysymys, vaan pikemminkin kertomus siitä, miten yhteiskunnallinen mielikuvitus kapenee. Kun julkinen keskustelu keskittyy typistämään systeemisen tason keskustelun vain velkaan tai leikkauksiin, ajautuu keskustelun alle herkästi myös aidot kilpailukykyisen yhteiskunnan ydintekijät, kuten koulutus tai työn tuottavuudesta huolehtiminen. Tehokkuuden tavoittelu ja kilpailu kuuluvat markkinatalouteen, mutta sen saavutettua lakipisteensä – seurauksinaan hapertuva yhteiskuntarauha, kasvavat terveyserot ja alituinen epävarmuus – ollaan kaukana halutusta kehityksestä.

Hyvinvointivaltio on poliittinen innovaatio, joka on kestänyt lukemattoman määrän pieniä ja suuria kriisejä uudistaen itseään ja sopeutuen kulloiseenkin aikaan suomalaisten päättäjien käsissä. 2000-luvulla Suomessa on vahvat institutionaaliset rakenteet, joihin kohdennetaan kymmeniä miljardeja euroja vuodessa, ja kansalaiset tutkitusti uskovat, että hyvinvointivaltio on heille paras yhteiskuntamuoto elää.

Sosialidemokratian tulevaisuus palautuu kysymyksiin oikeuksista ja velvollisuuksista – uskottavan tulevaisuuslupauksen antamisesta sekä yhteisvastuunkunnianpalautuksesta. Nykyisten taloudellisten ja väestöllisten realiteettien puitteissa Hyvinvointi-Suomen yhteiskuntasopimus pitää neuvotella uudestaan. Vastauksena pidemmän ajan yhteiskunnalliseen kehitykseen tarvitaan uusi sosialidemokraattinen synteesi. Sellainen, joka tarttuu kansainväliseen sääntöjärjestelmään ja globalisaation hallintaan, vahvistaa demokratiaan, oikeusvaltioon ja laillisuuteen sitoutunutta toimintaa, laajentaa demokratiaa talous- ja työelämään, rakentaa vahvan moottorin kansantaloudelle sekä tarjoaa uskottavan palvelulupauksen hyvinvointivaltiolle.

Uusi sosialidemokraattinen vaihtoehto on ennen kaikkea lupaus siitä, että suomalainen yhteiskunta on ennakoitava ja reilu. Yhteiskuntarauha rakentuu ihmisten luottamuksesta siihen, ettei heidän asemansa riipu sattumasta, vaan yhteisesti sovituista pelisäännöistä. Demokratia vahvistuu, kun ihmiset kokevat, että päätöksenteko on paikka, jossa heidän elämänsä ehdot voidaan aidosti turvata.

DEMARINUORET